

بررسی اثربخشی مشاوره گروهی به شیوه شناختی، بر تغییر نگرش نسبت به تحصیل

غلامرضا کشاورز*، دکتر ایران باغبان**، دکتر مریم فاتحی زاده**

چکیده

پژوهش حاضر، به منظور «بررسی اثربخشی مشاوره گروهی به شیوه شناختی بر تغییر نگرش دانش آموزان نسبت به تحصیل» انجام گرفت. برای انجام پژوهش ۲۴ نفر دانش آموز که در مقیاس نگرش نسبت به تحصیل نمره پایینی کسب کرده بودند، به صورت تصادفی چند مرحله‌ای از بین جامعه آماری پژوهش، انتخاب و به صورت تصادفی در دو گروه آزمایش (۱۲ نفر) و گواه (۱۲ نفر) جایگزین شدند. ابزار پژوهش، مقیاس نگرش نسبت به تحصیل بود. روش پژوهش، نیمه تجربی و از نوع پیش آزمون - پس آزمون با گروه آزمایش و گواه بود. گروه آزمایش، شش جلسه، برنامه مشاوره گروهی به شیوه شناختی دریافت کردند، ولی گروه گواه، هیچ برنامه‌ای دریافت نکردند. نتایج آزمون مانوا نشان داد که، مشاوره گروهی به شیوه شناختی، بر تغییر نگرش نسبت به تحصیل، تغییر علاقه و انگیزش تحصیلی، تغییر نگرش نسبت به فعالیتهای علمی و تغییر ادراک از هنجارهای اجتماعی مرتبط با تحصیل دانش آموزان، مؤثر است. این نتایج بیانگر این مطلب است که، ارائه خدمات مشاوره‌ای بصورت گروهی و به شیوه شناختی، بر تغییر نگرش دانش آموزان نسبت به تحصیل مؤثر است.

کلید واژه‌ها: مشاوره گروهی، شناخت درمانی، نگرش، نگرش نسبت به تحصیل، دانش آموزان.

● مقدمه

آموزش و پرورش فرایندی زگهواره تاگور است و تعلیم و تربیت به عنوان کلید نجات انسان، با خلقت انسان و در تمام دوره‌های حیات انسان مورد توجه بوده است و این توجه، روز به روز بیشتر می‌شود. مدرسه بخشی از تمامیت این تجربه را تشکیل می‌دهد، چراکه بدون آموزش و پرورش رسمی، رشد و پیشرفت افراد میسر نیست و تحصیل علم و دانش، نقش مهمی در شکوفا سازی و بالفعل در آوردن استعداد های نیروی بالقوه جامعه و متعاقب آن رشد و شکوفایی جامعه دارد.

در مباحث مربوط به موفقیت در زمینه‌های مختلف و بخصوص تحصیل و عوامل مؤثر بر آن، بحث «آمادگی دانش آموزان»، از جمله مباحثی است که در رابطه با اطلاعات و مهارت‌های اختصاصی پیش نیاز برای موفقیت و همچنین ویژگی‌های ورودی عاطفی مورد بحث قرار می‌گیرند. ویژگی‌های ورودی عاطفی به «نگرش» و علاقه آنها نسبت به تحصیل مربوط می‌شود و نگرش دانش آموزان نسبت به تحصیل بخشی از واریانس موفقیت تحصیلی آنها را تشکیل می‌دهد. چنانچه سیف (۱۳۶۸، ص ۱۴۴)، در این زمینه چنین بیان می‌دارد که «اندازه‌های متغیر ویژگی‌های ورودی عاطفی ۲۵ درصد از واریانس موفقیت تحصیلی را توجیه می‌کند.»

رایتز (۱۹۹۱)، نگرش را عبارت از یک حکم ارزشی مطلوب یا نامطلوب درباره اشیا، مردم، رویدادها که نشان دهنده نحوه احساس شخصی درباره چیزی می‌باشد، می‌داند. چاپمن (۱۹۸۷)، نگرش را به دو گروه مثبت و منفی تقسیم می‌کند و از نگرش مثبت به عنوان بزرگترین دارایی انسان نام می‌برد و مهمترین رمز موفقیت انسانها را در نگرش مثبت و حفظ آن می‌داند. «نگرش مثبت»، عبارت است از تجلیات خارجی ذهن که قبل از هر چیز به جنبه‌های مثبت توجه دارد و «نگرش منفی» عبارت است از تجلیات خارجی ذهن که قبل از هر چیز به جنبه‌های منفی توجه دارد، ترویج جنبه منفی به مثابه آن است که شخص در برخورد با مسائل از یک ذره بین استفاده کند. یک روز برفی را می‌توان هم به عنوان یک روز زیبا و سرشار از زیبایی و طراوت دید و هم به عنوان یک روز سرد و نگران کننده. انسان از زندگی عکسی را که تمایل دارد بگیرد، می‌گیرد. لذا بهتر است، انسان با یک دوربین دو چشمی به اطراف و پدیده‌های آن نگاه کند نه یک ذره بین. نگرش مثبت می‌تواند، انرژی زیادتر، خلاقیت بیشتر و شخصیت رشد یافته‌تری را باعث شود و اگر شخصی نگرش مثبت داشته باشد، دیگر ویژگی‌های شخصی او نیز در جهت رشد و بهبودی سیر می‌کند.

نگرش دارای سه عنصر «شناختی»، «عاطفی» و «رفتاری» است. «عنصر شناختی» شامل اعتقادات و باورهای شخصی درباره یک موضوع، شیء یا اندیشه می‌باشد، «عنصر عاطفی» به این

معنا است که معمولاً نوعی احساس عاطفی با باورهای ما پیوند دارد و سرانجام تمایل به عمل و آمادگی برای پاسخ دهندگان به شیوه‌های خاص، «عنصر رفتاری» نگرش محسوب می‌شود. فردی که نگرش مثبتی نسبت به یک شیء یا یک موضوع دارد، تمایل و آمادگی بیشتری دارد تا در همان زمینه مورد علاقه خود وارد شود و برای موفقیت تلاش کند (کریمی، ۱۳۷۹).

فورد و گال (۲۰۰۱)، در زمینه رابطه «نگرش» و «رفتار» در زندگی انسان معتقد است که این دو در زندگی روزانه انسان به هم تنیده‌اند و تغییر در یکی منجر به تغییر در دیگری می‌شود و ارتباط میان نگرش و رفتار به طور گسترده در حوزه روانشناسی اجتماعی و علوم رفتاری مورد پژوهش قرار می‌گیرد و هر چه بیشتر به ارتباط میان نگرش و رفتار و عواملی که این دو را تحت تأثیر قرار می‌دهند، توجه شود، بهتر می‌توان به افراد در حل مسائل و مشکلاتشان کمک کرد. بنابراین، یکی از راههای تغییر رفتار، مطالعه نگرشهای افراد و تغییر آن نگرشهاست.

به‌طور کلی نگرش دانش‌آموزان نسبت به تحصیل، تعیین‌کننده احساسات آنها نسبت به تحصیل و همچنین به منزله زیربنای مقاصد رفتاری آنها در مدرسه و در موقعیتهای مختلف علمی و تحصیلی می‌باشد، لذا با توجه به اینکه عوامل اجتماعی، فرهنگی و موقعیتی و حتی ژنتیکی بسیاری در تکوین نگرشهای دانش‌آموزان نسبت به تحصیل مؤثر است، دیدگاههای مختلفی مبنی بر تغییر نگرش آنها وجود دارد، چراکه نگرشها در اثر آموزش به سرعت تغییر می‌یابند و در جریان این دگرگونی نگرشهای تازه‌ای شکل می‌گیرند. جانستن و رید (۱۹۸۱)، معتقدند که، رشد شناختی و کار بر روی شناخت و اندیشه، نقش بسیار مهمی در تغییر نگرش و بهبود آنها دارد.

کریمی (۱۳۷۹)، معتقد است که نگرشهای افراد محدود به شناختهای آنهاست. لذا با تغییر شناختهای افراد، یعنی آن اطلاعات و آگاهی‌هایی که در مورد تحصیل و نقش آن در زندگی دارند، می‌توان احساسات و عواطف آنها را تغییر داد و کاری کرد که آنها نسبت به تحصیل علاقه‌مند شوند و در نتیجه رفتارهای آنها نیز تحت تأثیر قرار گیرد.

پیشینه پژوهشهای مختلف حاکی از این است که «شناخت»، نقش مهمی در عواطف و رفتار انسان دارد و مداخلات شناختی نقش مهمی در تغییر شناخت، افکار و باورها و در نتیجه تغییر عواطف و رفتار افراد دارد. پژوهشهای زیادی در زمینه رابطه بین نگرش نسبت به درس مختلف و تحصیل و پیشرفت تحصیلی در آن درس خاص انجام شده است. نتایج پژوهشهای سینگ، گرانویل و دیکا (۲۰۰۲)، و الزولا (۱۹۹۳)، بلوم (۱۹۸۹)، آگوروگلو و والبرگ (۱۹۷۹)، گراس و ایت (۱۹۷۲)، هوسن (۱۹۸۶)، به نقل از رحمانی، (۱۳۸۱)، رحمانی (۱۳۸۱)، علم‌الهدی (۱۳۷۹)، طاهری نساج (۱۳۷۸)، خانقاهی (۱۳۷۶)، حسینی (۱۳۷۶)، برومندیان (۱۳۷۵)، شهرآرای

(۱۳۷۵)، علیزاده اقدم (۱۳۷۵)، نشان می‌دهد که بین نگرش نسبت به دروس مختلف تحصیلی و تحصیل و موفقیت و پیشرفت تحصیلی در آن دروس و به‌طور کلی تحصیل رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

در زمینه اثربخشی مشاوره گروهی به شیوه شناختی و تغییر نگرش دانش‌آموزان نسبت به تحصیل اگر چه پژوهشی که کاملاً با موضوع پژوهش همخوانی داشته باشد حداقل توسط پژوهشگر یافت نشد ولی پیرامون آن و در زمینه اثربخشی مشاوره گروهی بنا به گفته‌های ثنایی (۱۳۶۹) و نقش مشاوره گروهی در کمک به افراد و تغییر افکار و باورهای آنها با توجه به نتایج پژوهش‌های زینک و لیتل (۲۰۰۰)، وراسنوم و کارتی (۱۹۹۴)، بالدوین و همکاران (۱۹۸۸) و کاربرد شناخت درمانی با توجه به گفته‌های روسن (۱۹۹۸) و بک (۱۹۹۳) در کمک به نوجوانان و جوانان و دیگر اقشار جامعه و کاربرد خوب آن در موقعیتهای مختلف مباحث زیادی بیان شده است لذا هدف پژوهش حاضر این است تا میزان اثربخشی مشاوره گروهی به شیوه شناختی را بر تغییر نگرش دانش‌آموزان نسبت به تحصیل که شامل سه حوزه (علاقه و انگیزش تحصیلی، نگرش نسبت به فعالیتهای علمی و ادراک از هنجاریهای اجتماعی مرتبط با تحصیل) است را مورد ارزیابی قرار دهد. در نتیجه با توجه به هدف پژوهش و با در نظر گرفتن سوابق پژوهشی در قلمرو مورد مطالعه، مسئله پژوهش حاضر این است که آیا مشاوره گروهی به شیوه شناختی بر تغییر نگرش دانش‌آموزان نسبت به تحصیل، تغییر علاقه و انگیزش تحصیلی، تغییر نگرش نسبت به فعالیتهای علمی و تغییر ادراک از هنجاریهای اجتماعی مرتبط با تحصیل آنها مؤثر است؟

● روش

○ جامعه آماری پژوهش، کلیه دانش‌آموزان پسر سال اول متوسطه شهر اصفهان، در سال تحصیلی (۸۱ - ۸۲) بودند.

○ روش نمونه‌گیری در این پژوهش، تصادفی چند مرحله‌ای بود. اندازه گروه به فنون مورد استفاده و هدفیابی بستگی دارد که گروه دنبال می‌کند، بین اندازه گروه و عمق رابطه، ارتباط وجود دارد. لذا بدیهی است که لازمه رابطه عمیق‌تر، تعداد اعضای کمتر است (مارلات و گوردون، ۱۹۸۵)، ثنایی (۱۳۶۹، ص ۱۹)، معتقد است که «اندازه گروه بهتر است بیش از ۱۰ الی ۱۲ نفر نباشد»، لذا با توجه به اهداف گروه و فنون مورد استفاده بر مبنای اصول رویکرد شناختی و معیارهای فوق‌الذکر، (۲۴ نفر) از بین دانش‌آموزان پسر سال اول متوسطه شهر اصفهان که نمره پایینی در مقیاس نگرش نسبت به تحصیل کسب کرده بودند، انتخاب شدند، به این صورت که ابتدا از بین نواحی پنج‌گانه آموزش و پرورش شهر اصفهان، به صورت تصادفی ناحیه ۳ انتخاب

شد. سپس از بین دبیرستانهای پسرانه دولتی این ناحیه، دو دبیرستان به صورت تصادفی انتخاب شدند؛ بین دانش آموزان سال اول این دو دبیرستان، «مقیاس نگرش نسبت به تحصیل»^۳ (ATAS) اجرا شد. از بین دانش آموزانی که نمره آنها در مقیاس نگرش نسبت به تحصیل پایین تر از نقطه ۶۰ درصدی (نمره ۱۲۰ به پایین) بود - این نقطه براساس نمره حداقل ۴۰ (نقطه ۱۰ درصدی)، نمره حداکثر ۲۰۰ (نقطه ۱۰۰ درصدی)، محتوای سئوالات مقیاس نگرش نسبت به تحصیل و نظر متخصصان انتخاب شد - به صورت تصادفی ساده ۲۴ نفر انتخاب شده و به صورت تصادفی ۱۲ نفر در گروه آزمایش و ۱۲ نفر در گروه گواه جایگزین شدند.

○ برای سنجش نگرش نسبت به تحصیل، از مقیاس نگرش نسبت به تحصیل استفاده شد. این مقیاس توسط پژوهشگر در سال (۱۳۸۱)، جهت اندازه گیری نگرش دانش آموزان نسبت به تحصیل، تهیه و طراحی شد. دارای ۴۰ عبارت بسته پاسخ که، بر مبنای مقیاس درجه بندی لیکرت تهیه و به سه حوزه زیر تقسیم شده است:

□ علاقه و انگیزش تحصیلی.

□ نگرش نسبت به فعالیتهای علمی.

□ ادراک از هنجارهای اجتماعی مرتبط با تحصیل.

«روایی»^۴ محتوایی مقیاس، از جانب چند متخصص تأیید شد و جهت تعیین قابل فهم و درک بودن پرسشنامه، پرسشنامه در اختیار یک نمونه ۱۰ نفری از جامعه آماری قرار گرفت و همچنین از چند نفر از دانشجویان و دبیران ادبیات به منظور مناسب بودن جمله بندی عبارات استفاده شد. ثبات درونی پرسشنامه، با استفاده از ضریب «آلفای کرونباخ»^۵، در مطالعه آزمایشی بر روی نمونه ۵۶ نفری از جامعه آماری پژوهش محاسبه گردید، که میزان آن معادل ۰/۸۹ بدست آمد. همچنین با استفاده از روش باز آزمایی، با فاصله زمانی دو هفته بر روی یک نمونه ۳۰ نفری از جامعه آماری پژوهش، معادل ۰/۸۷ تعیین شد.

پرسشنامه به صورت فردی و گروهی قابل اجرا است. شیوه نمره گذاری، کاملاً ساده است. برای پاسخهای کاملاً موافقم نمره ۵ و نمرات ۴، ۳، ۲، ۱ به ترتیب برای پاسخهای موافقم، نظری ندارم، مخالفم و کاملاً مخالفم داده می شود. در مورد عبارتهای (۷، ۱۵، ۱۷، ۱۸، ۲۳، ۲۸، ۳۶) وزن نمره گذاری برعکس می شود و نمرات ۱، ۲، ۳، ۴، ۵ به ترتیب برای پاسخهای کاملاً موافقم، نظری ندارم، مخالفم و کاملاً مخالفم داده می شود و حداکثر نمره بدست آمده ۲۰۰ و حداقل نمره ۴۰ می باشد. نمره بالا نشانگر نگرش مثبت نسبت به تحصیل و نمره پایین نشانگر نگرش منفی نسبت به تحصیل است.

● در این پژوهش، از روش پژوهش نیمه تجربی و از نوع پیش آزمون - پس آزمون با گروه

آزمایش و گواه استفاده شده است.

● برای تحلیل داده‌های بدست آمده، از آزمون «تحلیل مانوا» استفاده شده است.

● متغیر مستقل (مشاوره گروهی به شیوه شناختی بک) در این پژوهش، شامل شش جلسه مشاوره گروهی به شیوه شناختی بک بود که مطابق با شکل از قبل تعیین شده، به صورت گام به گام، طی شش جلسه ۹۰ دقیقه‌ای و هر هفته یک جلسه، اجرا شد. این برنامه با استفاده از منابع معتبر علمی و با نظرخواهی و مشورت با متخصصین، بر مبنای نظریه شناختی بک و اصول و فنون مشاوره گروهی، همراه با دو دفترچه راهنمای اعضا و راهنمای رهبر گروه تهیه و تنظیم شده است. بک (۲۰۰۳)، شناخت را دارای چهار سطح «افکار خودکار»^۶، «باورهای بینابینی»^۷، «باورهای هسته‌ای»^۸ و «روان‌بنه‌ها»^۹ می‌داند و همچنین فرآیند کار در شناخت درمانی را شامل:

- آموزش مراجعان در مورد فرآیند رویکرد

- شناسایی افکار خودکار

- شناسایی باورهای بینابینی

- شناسایی باورهای هسته‌ای

- شناسایی روان‌بنه‌ها، می‌داند.

- خلاصه‌ای از برنامه مشاوره گروهی به شیوه شناختی در جدول ۱ آمده است.

جدول ۱ - خلاصه برنامه مشاوره گروهی به شیوه شناختی

ردیف	عنوان جلسه	هدف کلی
۱	معارفه و آشنایی به اهداف و منطبق کار گروه	ذوب یخها و آشنایی اعضا به اهداف و منطبق کار گروه
۲	آموزش الگوی شناختی در ارتباط با مسائل و مشکلات تحصیلی	آشنایی با الگوی شناختی و اینکه اغلب واکنشهای انسان دارای مؤلفه‌های شناختی است.
۳	افکار اتوماتیک و نقش آنها بر احساسات و رفتار	آشنایی اعضا با افکار خودآیند و منشاء آنها
۴	شناخت و خطاهای شناختی	آشنایی اعضا با خطاهای شناختی رایج و نقش آنها بر احساسات و رفتار
۵	باورهای هسته‌ای و روشهای شناسایی و تغییر آنها	آشنایی اعضا با باورهای هسته‌ای و روشهای شناسایی و تغییر آنها
۶	ارزیابی فعالیتهای مختلف بکارگرفته شده در گروه و اجرای پس آزمون	آشنایی اعضا به طرح و برنامه‌ای برای حفظ اهداف حاصله از جلسه‌های گروه
۷	ارزیابی ثبات نتایج حاصل از برنامه (جلسه پی‌گیری)	ارزیابی ثبات نتایج حاصل از برنامه

● نتایج

نتایج ارائه شده در جدولهای ۲، ۳، ۴ و ۵ حاکی از این است که مشاوره گروهی به شیوه شناختی، بر تغییر نگرش نسبت به تحصیل، تغییر علاقه و انگیزش تحصیلی، تغییر نگرش نسبت به فعالیتهای علمی و تغییر ادراک از هنجارهای اجتماعی مرتبط با تحصیل دانش آموزان، مؤثر است.

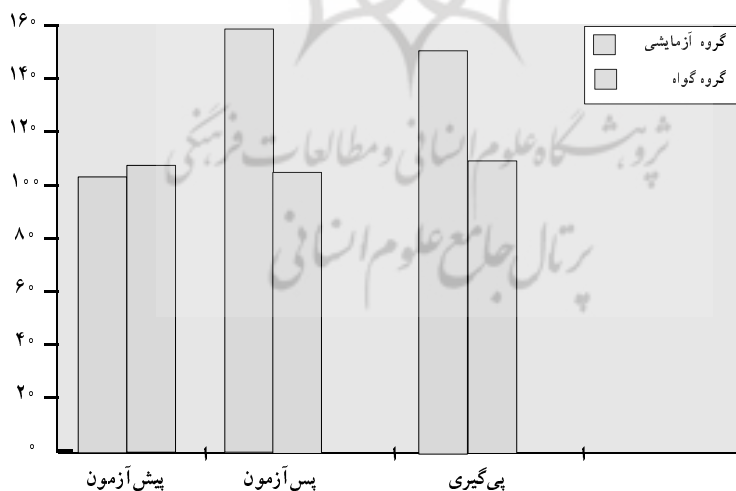
جدول ۲- نتایج آزمون مانوای تأثیر مشاوره گروهی بر تغییر نگرش نسبت به تحصیل در دو گروه

پس از کنترل متغیرهای مداخله گر

مجذور اتا	سطح معناداری	میزان F	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین	شاخصهای آماری	
						متغیرهای وابسته	مشغ تغییرات
۰/۷۶	۰/۰۰۰۱	۶۳/۱۴	۱۳۳۵۴/۹۸	۱	۱۳۳۵۴/۹۸	پس آزمون	عضویت
۰/۷۶	۰/۰۰۰۱	۶۵/۷۵	۱۱۱۹/۵۴	۱	۱۱۸۱۹/۵۴	آزمون پی گیری	گروهی

همان طوری که، نتایج جدول ۲ نشان می دهد، تفاوت بین میانگین نمرات باقیمانده نگرش نسبت به تحصیل، پس از کنترل متغیرهای مداخله گر در دو گروه آزمایش و گواه، در پس آزمون و آزمون پی گیری معنی دار است ($p < ۰/۰۰۰۱$) میزان این تفاوت یا تأثیر مشاوره گروهی ۰/۷۶ (مجذور اتا که با r^2 مترادف است) می باشد.

در نمودار ۱ میانگینهای برآورده شده نمرات نگرش نسبت به تحصیل دو گروه، در «پیش آزمون»، «پس آزمون» و «آزمون پی گیری» آمده است. همانطور که مشاهده می شود، میانگین نمرات نگرش نسبت به تحصیل گروه آزمایش، در پس آزمون و آزمون پی گیری افزایش محسوسی داشته، در حالیکه در گروه گواه چنین نیست.

نمودار ۱- میانگینهای برآورد شده نمرات نگرش نسبت به تحصیل دو گروه، در پس آزمون پی گیری

اطلاعات مندرج در جدول ۳ حاکی از اثربخشی مشاوره گروهی به شیوه شناختی بر تغییر علاقه و انگیزش تحصیلی دانش آموزان است. معنی دار بودن این اثر بخشی هم مورد انتظار بوده است و این به معنای آن است که ارائه خدمات مشاوره‌ای بر تغییر علاقه و انگیزش تحصیلی دانش آموزان مؤثر است.

جدول ۳- نتایج آزمون مانوای تأثیر مشاوره گروهی بر تغییر علاقه و انگیزش تحصیلی در دو گروه

پس از کنترل متغیرهای مداخله گر

مجدور اتا	سطح معناداری	میزان F	مجموع مجدورات	درجه آزادی	میانگین	شاخصهای آماری	
						منبع تغییرات	متغیرهای وابسته
۰/۷۷۷	۰/۰۰۰۱	۷۲/۹۸	۱۶۵/۹۵	۱	۱۶۵/۹۵	پس آزمون	عضویت
۰/۷۷۵	۰/۰۰۰۱	۷۲/۲۹	۱۵۵۵/۰۱	۱	۱۵۵۵/۰۱	آزمون پی گیری	گروهی

همان طوری که، نتایج جدول ۳ نشان می دهد، تفاوت بین میانگین نمرات باقیمانده علاقه و انگیزش تحصیلی، پس از کنترل متغیرهای مداخله گر در دو گروه آزمایش و گواه، در پس آزمون و آزمون پی گیری معنی دار است ($p < ۰/۰۰۰۱$). میزان این تفاوت یا تأثیر مشاوره گروهی ۰/۷۷ (مجدور اتا که با r^2 مترادف است) می باشد. یعنی ۷۷ درصد واریانس نمرات علاقه و انگیزش تحصیلی، ناشی از عضویت گروهی است.

نمودار ۲- میانگینهای برآورد شده نمرات علاقه و انگیزش تحصیلی دو گروه، در پس آزمون و آزمون پی گیری

در نمودار ۲ میانگینهای برآورده شده نمرات علاقه و انگیزش تحصیلی دو گروه، در پیش آزمون، پس آزمون و آزمون پی‌گیری آمده است. همانطور که مشاهده می‌شود، میانگین نمرات علاقه و انگیزش تحصیلی گروه آزمایش، در پس آزمون و آزمون پی‌گیری افزایش محسوسی داشته، در حالیکه در گروه گواه چنین نیست.

در جدول ۴ نتایج آزمون مانوای تأثیر مشاوره گروهی بر تغییر نگرش نسبت به فعالیتهای علمی دانش آموزان در دو گروه پس از کنترل متغیرهای مداخله گر آمده است. نتایج بیانگر این مطلب است که مشاوره گروهی بر تغییر نگرش دانش آموزان نسبت به فعالیتهای علمی مؤثر است.

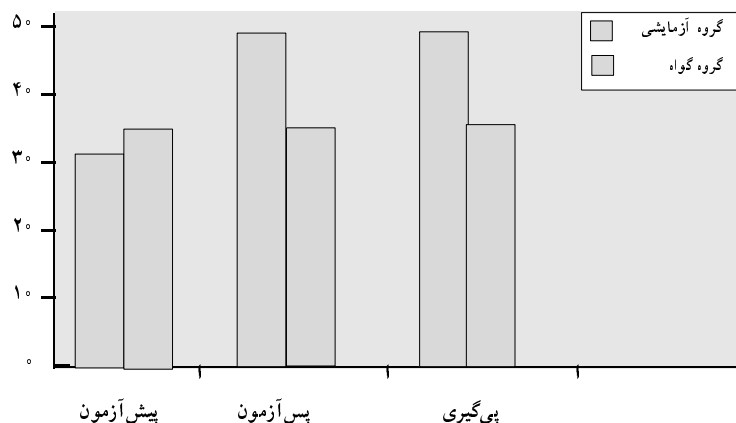
جدول ۴- نتایج تحلیل مانوای تأثیر مشاوره گروهی بر تغییر نگرش نسبت به فعالیتهای علمی در دو گروه پس از کنترل متغیرهای مداخله گر

مجدور اتا	سطح معناداری	میزان F	مجموع مجدورات	درجه آزادی	میانگین	شاخصهای آماری	
						منبع تغییرات	متغیرهای وابسته
۰/۵۱	۰/۰۰۰۱	۲۱/۲۸	۱۳۵۰/۵۸۶	۱	۱۳۵۰/۵۸۶	پس آزمون	عضویت
۰/۵۲	۰/۰۰۰۱	۲۳/۱۵	۱۲۲۰/۳۲	۱	۱۲۲۰/۳۲	آزمون پی‌گیری	گروهی

همان طوری که، نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد، تفاوت بین میانگین نمرات باقیمانده نگرش نسبت به فعالیتهای علمی دانش آموزان، پس از کنترل متغیرهای مداخله گر در دو گروه آزمایش و گواه، در پس آزمون و آزمون پی‌گیری معنی‌دار است ($p < ۰/۰۰۰۱$). میزان این تفاوت یا تأثیر مشاوره گروهی ۵۱٪ (مجدور اتا که با r^2 مترادف است) می‌باشد. یعنی ۵۱ درصد واریانس نمرات نگرش نسبت به فعالیتهای علمی، ناشی از عضویت گروهی است.

در نمودار ۳ میانگینهای برآورده شده نمرات نگرش نسبت به فعالیتهای علمی دو گروه، در پیش آزمون، پس آزمون و آزمون پی‌گیری آمده است. همانطوری که مشاهده می‌شود، میانگین نمرات نگرش نسبت به فعالیتهای علمی گروه آزمایش، در پس آزمون و آزمون پی‌گیری افزایش محسوسی داشته، در حالیکه در گروه گواه چنین نیست.

همچنین نتایج جدول ۵ بیانگر آن است که مشاوره گروهی به شیوه شناختی بر تغییر ادراک از هنجارهای اجتماعی مرتبط با تحصیل دانش آموزان مؤثر است.

نمودار ۳- میانگینهای برآورد شده نمرات نگرش نسبت به فعالیتهای علمی دو گروه، در پیش آزمون و آزمون پی گیری

همان طوری که، نتایج جدول ۵ نشان می دهد، تفاوت بین میانگین نمرات باقیمانده ادراک از هنجارهای اجتماعی مرتبط با تحصیل دانش آموزان، پس از کنترل متغیرهای مداخله گر در دو گروه آزمایش و گواه، در پس آزمون و آزمون پی گیری معنی دار است ($p < 0/0001$). میزان این تفاوت یا تأثیر مشاوره گروهی ۸۴۶٪ (مجذور اتا که با r^2 مترادف است) می باشد. یعنی ۸۵ درصد واریانس نمرات ادراک فرد از هنجارهای اجتماعی مرتبط با تحصیل، ناشی از عضویت گروهی است.

جدول ۵- نتایج آزمون مانوای تأثیر مشاوره گروهی بر تغییر ادراک از هنجارهای اجتماعی مرتبط با تحصیل در دو گروه

پس از کنترل متغیرهای مداخله گر

مجذور اتا	سطح معناداری	میزان F	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین	شاخصهای آماری	
						متغیرهای وابسته	منبع تغییرات
۰/۸۵	۰/۰۰۰۱	۱۱۵/۵۹	۱۷۶۶/۴۴۹	۱	۱۷۶۶/۴۴۹	پس آزمون	عضویت
۰/۸۱	۰/۰۰۰۱	۹۰/۰۶	۱۴۷۱/۴۲۷	۱	۱۴۷۱/۴۱۷	آزمون پی گیری	گروهی

در نمودار ۴ میانگینهای برآورده شده نمرات «ادراک از هنجارهای اجتماعی» مرتبط با تحصیل دو گروه، در پیش آزمون، پس آزمون و آزمون پی گیری آمده است. همانطور که مشاهده می شود، میانگین نمرات ادراک از هنجارهای اجتماعی مرتبط با تحصیل گروه

آزمایش، در پس آزمون و آزمون پی‌گیری افزایش محسوسی داشته، در حالیکه در گروه گواه چنین نیست.

نمودار ۴- میانگینهای برآورده شده نمرات ادراک از هنجارهای اجتماعی مرتبط با تحصیل دو گروه پس آزمون و آزمون پی‌گیری

● بحث و نتیجه گیری

نتایج موجود در جدولهای ۲، ۳، ۴ و ۵ حاکی از تأثیر مشاوره گروهی به شیوه شناختی، بر تغییر نگرش نسبت به تحصیل، تغییر علاقه و انگیزش تحصیلی، تغییر نگرش نسبت به فعالیتهای علمی و تغییر ادراک از هنجارهای اجتماعی مرتبط با تحصیل دانش آموزان است. این نتایج مبین این موضوع است که مشاوره گروهی به شیوه شناختی نقش مهمی در تغییر شناخت، افکار، باورها و در نتیجه رفتار و عواطف انسان دارد.

چاپمن (۱۹۸۷)، معتقد است که نگرش مثبت بزرگترین دارایی و مهمترین رمز موفقیت انسانها است. لذا پژوهش در مورد نگرش نوجوانان و جوانان در زمینه‌های مختلف و به خصوص نسبت به تحصیل و تعیین نوع نگرش و روشهای مؤثر بر تغییر آنها به منظور ایجاد نگرشهای مثبت، نقش مهمی در رشد و شکوفایی نیروی بالقوه جامعه و در نتیجه جامعه دارد. به طور کلی نگرش دانش آموزان نسبت به تحصیل تعیین کننده احساسات آنها نسبت تحصیلی و همچنین به منزله زیربنای مقاصد رفتاری آنها در مدرسه و در موقعیتهای مختلف علمی و تحصیلی می باشد و عوامل اجتماعی، فرهنگی و موقعیتی و حتی ژنتیکی بسیاری در تکوین نگرشهای

دانش آموزان نسبت به تحصیل مؤثر است.

همچنانکه قبلاً گفته شد، نگرش دارای سه عنصر «شناختی»، «عاطفی» و «رفتاری» است، شناخت نقش مهمی در نوع عواطف و رفتار انسان و مداخلات شناختی نقش مهمی در تغییر شناخت و افکار و باورها و در نتیجه تغییر عواطف و رفتار آنها دارد (کریمی، ۱۳۷۹)؛ فورد و گال (۲۰۰۱)، معتقدند که نگرش و رفتار در زندگی انسان به هم تنیده‌اند و تغییر در یکی منجر به تغییر در دیگری می‌شود و ثنایی (۱۳۶۹) به عوامل درمانی، خصوصیات و نقش گروه اشاره می‌کند.

نتایج پژوهش‌های سینک و همکاران (۲۰۰۲)، والنزولا (۱۹۹۳)، بلوم (۱۹۸۲)، آگوروگلو و البرگ (۱۹۷۹)، گراس وایت (۱۹۷۲)، هوسن (به نقل از رحمانی، ۱۳۸۱)، رحمانی (۱۳۸۱)، طاهری‌نساخ (۱۳۷۸)، علم‌الهدی (۱۳۷۹)، خانقاهی (۱۳۷۶)، حسینی (۱۳۷۶)، برومندیان (۱۳۷۵)، شهرآرای (۱۳۷۵)، عزیزاده اقدم (۱۳۷۵)، مبین رابطه بین نگرش نسبت به تحصیل و دروس مختلف و پیشرفت تحصیلی در آن دروس است.

دید و نگرش مسئولین، هنجارهای اجتماعی، انتظارات و معیارهای آنان نسبت به تحصیل و آموزش و پرورش (کمیسیون ملی کودکان^{۱۰} NCC، ۱۹۹۱)، نگرش فرد نسبت به فعالیتهای فوق برنامه و علمی (اکستروم، ۱۹۸۶)، هنجارهای اجتماعی، انتظارات، معیارهای والدین و گروه همسالان (ناتریلو و مکدیل، ۱۹۸۶ و دیویس و کانل، ۱۹۸۱) و علاقه و انگیزش تحصیلی (ماهان و جانسون، ۱۹۸۳)، نقش مهمی در شناخت و نوع نگرش افراد نسبت به تحصیل دارد.

اشتاینر^{۱۱} (۱۹۸۶)، در پژوهشی، نگرش دانش آموزان نسبت به درس علوم را مورد سنجش قرار داد و گروهی که نگرش آنها منفی بود در طی چندین جلسه روی شناخت آنها کار کرد و در پایان به این نتیجه رسید که تغییر شناختهای دانش آموزان، سبب بهبود نگرش آنها نسبت به درس علوم شده است (به نقل از گال^{۱۲} و بژگ^{۱۳}، ۱۳۸۲).

در پژوهشی که توسط زینک و لیتزل (۲۰۰۰)، به منظور ارزیابی تأثیر مشاوره گروهی بر تغییر نگرش دانش آموزان دختر دبیرستانی و تغییرات رفتاری در آنها انجام شد، نتایج از تأثیر مثبت و معنی دار مشاوره گروهی بر تغییر نگرش آنها حکایت دارد که این نتایج با نتایج پژوهش حاضر همخوانی دارد؛ چراکه یک ارزیابی واقع‌گرایانه از افکار، موجب بهبود و اصلاح افکار نا کارآمد و به دنبال آن احساسات و رفتار می‌شود.

روزنباوم و کارتی (۱۹۹۴)، معتقدند که مشاوره گروهی به شیوه شناختی بک، در موقعیتهای مختلف کاربرد دارد؛ چراکه بر مبنای این نظریه افراد یاد می‌گیرند که چگونه افکار خود را اصلاح

و باورهای منفی خود را تغییر دهند.

بنابراین نتایج بدست آمده در این پژوهش، با سوابق پژوهشی مطابقت دارد چراکه نوع نگرش نسبت به تحصیل، مبین نوع عواطف و رفتار فرد نسبت به تحصیل و در نتیجه موفقیت یا شکست فرد در آن زمینه است؛ چراکه اگر دید و نگرش فرد نسبت به تحصیلی منفی باشد، به آن احساس نیاز نمی‌کند، به آن راغب نمی‌باشد، برای موفق شدن تلاش نمی‌کند و در نتیجه موفق نمی‌شود. برعکس چنانچه نگرش فرد نسبت به تحصیل مثبت باشد، به وجود آن احساس نیاز می‌کند، به آن راغب می‌باشد، برای رسیدن به آن تلاش می‌کند و در نتیجه موفق می‌شود. لذا سنجش نگرش و استفاده از روشهای مناسب راهنمایی و مشاوره به منظور تغییر آنها، نقش مهمی در رشد و شکوفایی استعدادهای نوجوانان و جوانان و جلوگیری از هدر رفتن سرمایه ملی دارد؛ که نتیجه این کار رشد و تعالی جامعه است.

اگر چه پژوهش حاضر در یک مقطع سنی (فلسفه انتخاب نمونه از بین جامعه آماری سال اول متوسطه، سنخیت بیشتر آنها و مسائل و مشکلاتی است که دانش آموزان با ورودشان به محیط جدید آموزشگاهی با آن مواجه هستند، بوده است)، با نمونه‌ای از پسران، در مدارس دولتی و در جامعه اصفهان انجام شده ولی در هر صورت با مد نظر قرار دادن این محدودیتها در تعمیم نتایج و انجام پژوهشهای دیگر با توجه به محدودیتهای ذکر شده و همچنین شخصیت رهبرگروه و استفاده از روشهای درمانی دیگر، نتایج حاصل از این پژوهش، از ارزش و اهمیت بالایی برخوردار است.

با توجه به نقش مهمی که نهاد مقدس آموزش و پرورش در فرآیند تعلیم و تربیت نوجوانان و جوانان بر عهده دارد و آنچه درباره نگرش به عنوان موتور حرکت انسان بیان شد و همچنین با توجه به اینکه بحث آمادگی یادگیرنده و ویژگیهای ورودی عاطفی از جمله موضوعات مهم و ضروری در عرصه تعلیم و تربیت و موفقیت تحصیلی به حساب می‌آید، چنانچه سیف (۱۳۶۸)، معتقد است که ویژگیهای ورودی عاطفی نقش مهمی در موفقیت تحصیلی دانش آموزان دارد، نتایج حاصل از این پژوهش می‌تواند مورد استفاده مسئولین و دست‌اندرکاران تعلیم و تربیت، به خصوص مشاورین محترم قرار گیرد چرا که می‌توان با یک برنامه‌ریزی منظم، در فرآیند تعلیم و تربیت در جهت بهبود نگرش متریان نسبت به تحصیل و موضوعات و مسائل مختلف گام برداشت، که نتیجه آن رشد و تعالی افراد و در نتیجه جامعه است.

یادداشتها

1- Attitude	2- Husen
3- Attitude Toward Academic Scale	4- Validity
5- Cronbachs alpha	6- Automatic thoughts
7- Intermediate beliefs	8- Core beliefs
9- Schemas	10- National Commission on Children
11- Steiner	12- Gall, J. P.
13- Borg, W.	

منابع

- برومندیان، وحید. (۱۳۷۵). نگرش دانش آموزان ابتدایی به درس ریاضیات. فصلنامه چکیده‌های تازه‌های تحقیق در دانشگاهها و مراکز تحقیقاتی ایران، دوره ۹، شماره ۱.
- گال و بُرگ (۱۳۸۲). روشهای تحقیق کمی و کیفی در علوم تربیتی و روانشناسی. ترجمه احمدرضا نصر اصفهانی و همکاران، تهران: سمت.
- ثنایی، باقر. (۱۳۶۹). روان درمانی و مشاوره گروهی. تهران: چهر.
- حسینی، کمال‌الدین. (۱۳۷۶). سنجش نگرش دانش آموزان پسر مقطع متوسطه شهرستان قوچان نسبت به تحصیل و بررسی عوامل مؤثر بر آن در سال تحصیلی ۷۶-۷۵. <http://www.irandoc.ac.ir>.
- خانقاهی، فاطمه. (۱۳۷۶). بررسی نگرش دانش آموزان نسبت به مدرسه خود، عملکرد تحصیلی آنان و رابطه بین این دو در مدارس دولتی، نمونه مردمی و غیرانتفاعی (دبیرستانهای دخترانه ارومیه). <http://www.irandoc.ac.ir>.
- رحمانی، جهانبخش. (۱۳۸۱). بررسی رابطه بین نگرش دانش آموزان به ریاضیات با میزان موفقیت تحصیلی آنان در درس ریاضی دوره راهنمایی در شهر اصفهان، مجله دانش و پژوهش در روانشناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خوارسگان (اصفهان)، شماره‌های ۱۲ و ۱۱، ص ۱۰۷-۱۰۶.
- سیف، علی‌اکبر. (۱۳۶۸). روانشناسی پرورشی، تهران: آگاه.
- شهر آرای، مهرناز. (۱۳۷۵). اضطراب ریاضی در عصر صافی ریاضی. ایران، اصفهان: نخستین کنفرانس آموزش ریاضی دانشگاه صنعتی اصفهان.
- طاهری نساج، حسین. (۱۳۷۸). بررسی نگرش نسبت به تحصیل در رشته پزشکی در دانشجویان رشته پزشکی دانشجویان علوم پزشکی اصفهان براساس برخی از خصوصیات دموگرافیک. رساله دکتری، چاپ نشده: دانشگاه علوم پزشکی اصفهان.
- علم الهدی، سیدحسین. (۱۳۷۹). اضطراب ریاضی. مجله روانشناسی و علوم تربیتی دانشکده علوم دانشگاه فردوسی مشهد. دوره جدید. سال پنجم. شماره ۱.
- علیزاده اقدم، رسول. (۱۳۷۵). بررسی نگرش دانشجویان رشته مدیریت نسبت به رشته تحصیلی خود و تأثیر اعتماد به نفس آنها بر عملکرد تحصیلیشان. <http://www.irandoc.ac.ir>.
- کریمی، یوسف. (۱۳۷۹). نظام آموزشی در ژاپن. ماهنامه پیام یونسکو. تهران: سازمان علمی و تربیتی و فرهنگی یونسکو.

- Baldwin, C. L.; & et al. (1988). Research choices for measuring outcome of high-school groups. *Journal for Specialists in Groups Work*, 3, 2-8.
- Beck, A. T. (1993). Cognitive therapy: Past, present, and future. *Journal of Counseling & Clinical Psychology*. 61, 194-98.
- Beck, A. T. (2003). *View of human development*. Retrieved for world wide web. <http://www.google.com>.
- Bloom, B. S. (1989). The 2 sima problem: The search for method of group instruction as effective as one of one tutoring. *Education Researcher*, 6, 4-16.
- Chapman, E. N. (1987). *How develop a positive attitude*. London: Kogan.
- Crosswhite, F. J. (1972). Correlates of attitude toward mathematics in J. W. Wilson & E. G. Bagle (Eds). *National longitudinal study in mathematics achievement*, report 5. No 20, Palo. Alto Galif: School Mathematics Study Group.
- Davies, M.; & Kanel, D. B. (1981). Parental and peer influences on a adolescent education, educational plans: Some further evidence. *American Journal of Sociology*, 87, 63-367.
- Ekstrom, R. B.; & et. al. (1986). Who drops out of high school and why? Findings from a national study. *Teachers College Record*. 87. 356-373. Retrieved for world wide web. <http://www.google.com>.
- Ford, P.; & Gale, M. (2001). *Attitude and behavior*. Retrieved for world wide web. <http://www.google.com>.
- Johnstone, A. H.; & Reid. N. (1981). Towards a model for attitude change European. *Journal of Science Education*, 3, 205-212.
- Marlat. G. A. Gordon. (1985). *Relapse prevention*. New York: Guilford.
- Mahan, G.; & Johnson. C. (1983). Portrait of a dropout: Dealing with academic social and emotional problems. *Nassp Bulletin*, 6, 80-83.
- Natriello, G.; & Mcdill, E. L. (1986). Performance standards student effort on homework and academic achievement. *Sociology of Education*, 59, 18-31.
- National Commission on Children. (1991). *Beyond rhetoric a new american agenda for children and families*. Washington. DC: National Commission on Children retrieved for world wide web <http://www.findartices.com>.
- Rosen, M. (1998). A cognitive therapy model for behaviorally disturbed adolescent at a residential treatment facility. *Education and Treatment of Children*, 21, 62 - 67.
- Robbins, S. S. P. (1991). Organizational of supervision. *Journal of Counseling Psychology*, 39,

231-238.

Rosenbaum, J. N.; & Carty, L. (1994). Healthy thinking: A group approach. *Guidance & Counseling*, 9, 160-172.

Singh, K.; Granville, M.; & Dika, S. (2002). Mathematics and science achievement. Effects of motivation, interest and academic engagement. *Journal of Educational Research*, 95, 323-332. retrieved from world wide web <http://www.findarticles.com>.

Uguroglu, M.; & Walberg, H. J. (1979). Motivation and achievement: A quantitative synthesis, *American Educational Research Journal*, 16, 375-389.

Valenzuela, A. (1993). Liberal gender role attitude and academic achievement among Mexican-origin adolescents in two Houston inner-city Catholic schools Hispanic. *Journal of Behavioral Science*, 15, 310-323.

Zink, K.; & Litterell, J. M. (2000). Action research shows group counseling effective with at risk adolescent girls. *Journal Professional School Counseling*, 4, 50-59.

